

Lokaal Preventie Akkoord Gemeente Groningen 2021

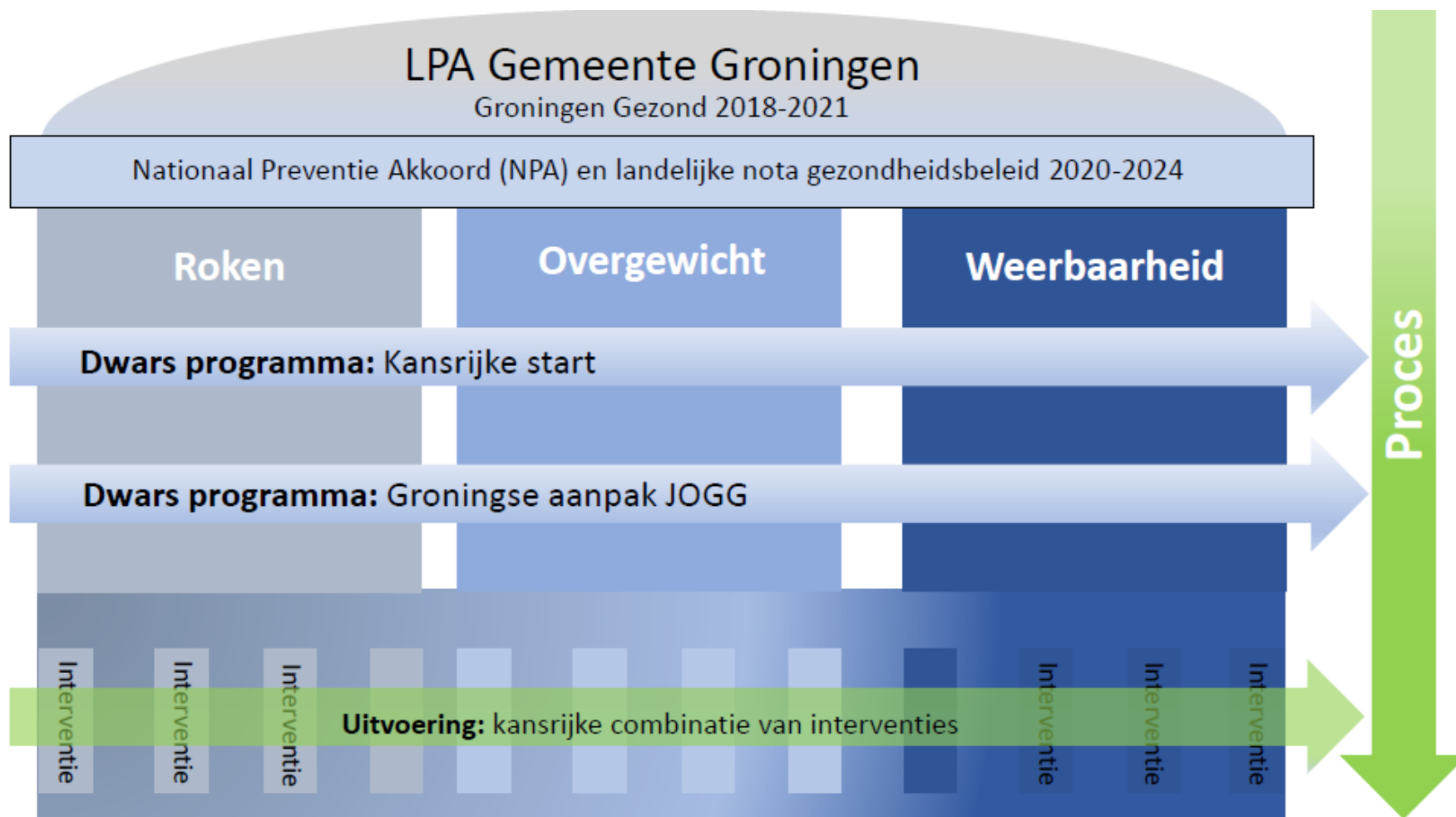

Inhoud

Visuele weergave opzet Lokaal Preventie Akkoord (LPA) Gemeente Groningen.....	4
Inleiding.....	5
Thema 1: Roken.....	8
1.1 Inleiding.....	8
1.2 Situatie gemeente Groningen	8
1.2.1 Jongeren	8
1.2.2 Volwassenen	9
1.3 Ambitie en doelen	9
1.4 Wat gaan we doen?.....	10
1.5 Betrokken netwerk(en)/partijen	11
1.5.1 Regionale netwerk 'Rookvrij Opgroeien in Groningen'	11
1.5.2 Landelijke Alliantie Nederland Rookvrij	11
Thema 2: Overgewicht	12
2.1 Inleiding.....	12
2.2 Situatie gemeente Groningen	12
2.3 Ambitie en doelen	13
2.4 Wat gaan we doen?.....	13
Thema 3: Weerbaarheid	15
3.1 Inleiding.....	15
3.2 Situatie gemeente Groningen	16
3.3 Ambitie en doelen	16
3.4 Wat gaan we doen?.....	17
3.2 Betrokken netwerk(en)/partijen	18
Twee 'dwarse' programma's.....	18
5.1 Inleiding.....	18
5.2 Situatie gemeente Groningen	19
5.3 Ambitie en doelen	20
5.4 Verbinden en versterken preventiethema's	20
5.5 Structuren en uitvoering	20
Organisatie	21
6.1 Inleiding.....	21
6.2 Uitvoering en coördinatie	21
6.3 Financiën	21
Bronnen:.....	22

Bijlage 1: Preventie partners gemeente Groningen	22
Kernpartners:	22
Thematische samenwerkingspartners:	23
Roken.....	23
Overgewicht/sport akkoord:.....	23
Weerbaarheid:	24
Preventie Overleg Provincie (POG) Groningen	25
Groningse aanpak JOGG:.....	25
Kansrijke start:.....	25

Visuele weergave opzet Lokaal Preventie Akkoord (LPA) Gemeente Groningen

Figuur 1: Visuele weergave van de opzet van het LPA Gemeente Groningen.

Inleiding

Een goede gezondheid is voor alle mensen van belang. Een goede gezondheid verhoogt de kwaliteit van leven en draagt bij aan een vitale samenleving waarin iedereen naar vermogen kan meedoen. De afgelopen jaren hebben we ons in de gemeente Groningen met vele partijen¹ ingezet om de gezondheid van onze inwoners te bevorderen. Ondanks mooie resultaten is er – om een aantal redenen – meer en andere inzet nodig.

Groningen behoort tot de groep van armste gemeenten van Nederland met een gemiddeld inkomen van minder dan € 30.000 per jaar (CBS, 2019). In deze arme gemeentes blijft de gezondheid achter bij het landelijke gemiddelde. Het zorggebruik, en de daarmee gepaard gaande zorgkosten, zijn hoog in vergelijking met de rest van Nederland.

De afgelopen jaren heeft de gemeente Groningen intensief ingezet op het terugdringen van armoede. Met o.a. de plannen 'Perspectief: Actieplan tegen de armoede 2014-2018' (Groningen), 'Beleidsplan sociaal domein 2017-21 (Haren)', 'Armoedebeleid 2017 en verder' (Ten Boer), 'Plan schuldhulpverlening 2016-2020' (Groningen) en 'Beleidsplan Schuldhulpverlening gemeente Haren 2014-2018' (Haren) zijn er al mooie resultaten geboekt. Een concreet voorbeeld is dat meer mensen in armoede konden meedoen met sport, cultuur en andere sociale voorzieningen. Daarnaast is het bereik van de voorzieningen gegroeid en waren deelnemers tevreden over de aangeboden ondersteuning.

Met het nieuwe armoedebeleidsplan 'Toekomst met perspectief' zetten we nadrukkelijk de volgende stap: het doorbreken van de armoede-overdracht van ouder op kind. Alle kinderen moeten dezelfde kansen krijgen. We willen voor de doelgroep *gezinnen in armoede*² de basis op orde brengen, én daar bovenop willen we intensief kansen bieden aan gezinnen met minderjarige kinderen. Het lokaal preventie akkoord Groningen zet daarom in op verbindingen tussen preventiethema's en integrale programma's gericht op opgroeien, jongeren en kwetsbare gezinnen. We sluiten daarbij direct aan op de gebiedsgerichte aanpak van de gemeente met speerpunten zoals onder andere:

- Maatwerkinzet op gezinnen met een stapeling van problemen;
- Experimentele aanpakken gericht op doorbreken intergenerationele armoede;
- Basisbaan en andere kansrijke instrumenten als kans voor mensen én gebieden;
- Faciliterende rol bij burgerinitiatieven gericht op verstevigen van sociale samenhang in kwetsbare wijken, en;
- De WIJ Groningen als centrale plek voor inwoners met vragen rond geldzaken.

---

¹ Zie bijlage *Preventie partners gemeente Groningen*

² Gezinnen tot en met 110% van het minimuminkomen.

Uit de gegevens van de Gezondheidsmonitor GGD Groningen³ wordt duidelijk dat gezondheid en ziekte in de gemeente Groningen ongelijk zijn verdeeld. Terwijl we op gemeentelijk niveau geen grote verschillen zien in vergelijking met andere (middel)grote steden – onder meer in ervaren gezondheid en levensverwachting – zien we grote verschillen tussen wijken en groepen inwoners. Deze zijn gerelateerd aan sociaaleconomische status. De verschillen gelden voor alle leefstijlthema's zoals roken, bewegingsarmoede, alcoholconsumptie en overgewicht. Verder zien we verschillen in eenzaamheid, mentale gezondheid, chronische ziekte en ervaren gezondheid.

In de nota gezondheidsbeleid 2018-2021 zijn daarom de volgende twee centrale gezondheidsdoelen geformuleerd:

- *Het winnen van het aantal gezonde levensjaren van Groningers*
- *Het inlopen van de gezondheidsachterstanden tussen wijken en groepen inwoners.*

Onze ambitie is dat onze jonge inwoners gezond opgroeien en een gezonder leven kunnen leiden, en onze oudere inwoners meer gezonde levensjaren krijgen. Ons doel is een samenleving waarin jongeren en ouderen naar vermogen kunnen meedoen en genieten van een onafhankelijk leven met een hoge levenskwaliteit. De doelgroep is iedereen, van 'min negen maanden' tot en met de 120-plussers; ***Gezond Ouder worden begint op jonge leeftijd!***

Gezondheid wordt steeds vaker breed opgevat met een positieve benadering. De focus ligt meer op eigen regie en veerkracht en minder op beperkingen en/of ziekte. Deze opvatting sluit goed aan bij de transformatie opgave die wij als gemeente hebben en die moet leiden tot een verschuiving van zware hulp en ondersteuning naar lichtere vormen van ondersteuning en 'eigen kracht'. Door te investeren in gezondheid en preventie kunnen (zwaardere) problemen worden voorkomen, wat vervolgens weer bijdraagt aan de kwaliteit van leven.

Gezondheid raakt aan alle beleidsterreinen en meerjarenprogramma's en daarom beschouwen we gezondheid – of breder welbevinden – als een sociale, ruimtelijke en ook economische opgave: zoals ook beschreven in de *Health in all policies* aanpak. In de gemeente Groningen vormen de Healthy Ageing ambities en de samenwerking tussen verschillende gemeentelijke en regionale gezondheidspartners, het fundament van het gezondheidsbeleid. Deze visie en samenwerking is tegelijkertijd de leidraad voor de sociale, fysieke (The Next City) en economische (GOWEG) ontwikkelingen van Groningen als Gezonde Stad.

---

³ De cijfers van de gezondheidsmonitor jeugd komen uit 2019, en de cijfers volwassenen komen uit 2016. Echter is de monitor volwassenen 2020 momenteel in ontwikkeling. Zodra nieuwe cijfers beschikbaar zijn zullen deze meegenomen worden in het document.

Gebiedsgericht werken is een belangrijk uitgangspunt bij het bevorderen van gezondheid in de gemeente Groningen. Met dit LPA richten we ons met drie programma's op wijken waar

Foto 1: Overzicht Groninger Wijkvernieuwing

van het Gronings gemiddelde op het gebied van armoede, schulden, criminaliteit en vooral als het gaat om de gezondheid en gezonde levensverwachting. Het LPA Groningen betekent een extra impuls in deze wijken op de drie preventiethema's met een brede aanpak die ook aansluit bij de genoemde programma's.

wijkvernieuwing plaatsvindt: *Lopende wijkvernieuwing* in Selwerd, Beijum, de Hoogte/Indische Buurt, en de Wijert. De *Regiodeal Groningen Noord* zet in op de wijken Vinkhuizen, Tuinwijk, Paddepoel, Oosterparkwijk en Professorenbuurt. Het *Nationaal Programma Groningen* focust op Beijum, Lewenborg en Ten Boer. Deze wijken blijven op meerdere terreinen achter ten opzichte

Afzonderlijke, op zichzelf staande (gezondheids-)interventies helpen onvoldoende om de gezondheidsachterstanden in te lopen. Het bevorderen van de gezondheid en het inlopen van gezondheidsachterstanden vraagt een integrale, procesmatige en langjarige benadering in verbinding met het sociale, fysieke en economische domein en van 'onderaf', samen met bewoners. Daarom bouwt dit akkoord voort op bestaande samenwerkingsverbanden en de structurele ondersteuning van deze inspanningen. We maken daarbij, bij voorkeur, gebruik van erkende interventies en werken integraal door een mix van interventies in te zetten voor verschillende doelgroepen en hun omgeving. Ook is het bevorderen van actief burgerschap een belangrijk aspect van het akkoord, zoals ook verwoord in de Healthy Aging visie van de gemeente Groningen⁴.

Om tot een samenhangende en gemêleerde mix van uitvoeringsprogramma's te komen, worden de vier pijlers van het Loket gezond leven (RIVM) gebruikt. Deze zijn:

1. Voorlichting en Educatie;
2. Signalering en Advies;
3. Leefomgeving (fysiek en sociaal);
4. Beleid/Regelgeving & Handhaving.

⁴ Healthy Ageing Visie, de G6 voor een Gezonde Leefomgeving (2016)

Er wordt nu al gebruik gemaakt van programma's die deze vier pijlers hanteren, zoals de Groningse aanpak JOGG en Gezonde School. Deze programma's zijn een doorgaande lijn en vormen de verbinding tussen de thema's roken, overgewicht en weerbaarheid.

Dit lokaal preventieakkoord moet gezien worden als een lokale vertaling van het Nationale Preventie Akkoord (NPA), en verbindt drie prioritaire Groningse preventiethema's⁵ (roken, overgewicht en weerbaarheid) met twee 'dwarse' programma's (*Kansrijke Start* en de *Groningse aanpak JOGG*). De koppeling met deze twee brede coalities moet zorgen voor een integrale aanpak, een steviger inzet op de drie thema's, meer impact en een betere borging.

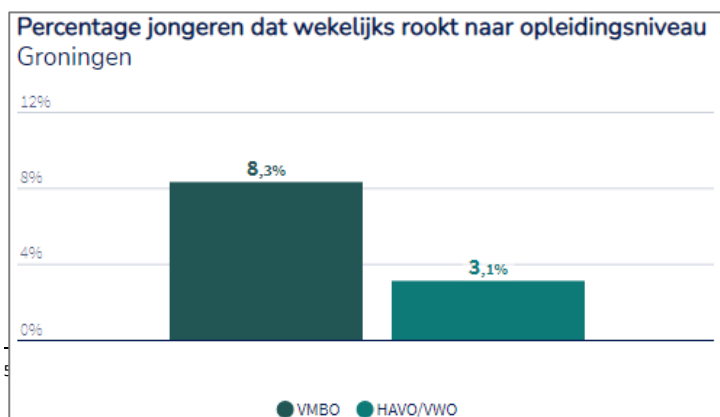
Tot slot verbindt dit LPA de ambities van gemeente Groningen, met het breed ingestoken regionale preventiebeleid van Provinciaal Overleg Groningen (POG). In dit regionale preventiebeleid is er een coalitie gevormd tussen de Groninger Gemeenten, GGD, provincie, kennisinstellingen, ziekenhuizen, Zorgverzekeraar, MBO en de vereniging Groninger Dorpen. Het doel is om samenhang aan te brengen tussen het gezondheids- en preventiebeleid, en van elkaar te leren. Binnen het POG zijn meerdere programmalijnen opgezet, waaronder "Veilig en gezond opgroeien en gezonde levensloop" en "Veilige en gezonde leefomgeving". Deze twee programmalijnen raken rechtstreeks aan de ambities van dit, waardoor er een logische samenhang ontstaat tussen de ambities van de provincie en de gemeente. Door samen op te trekken en krachten te bundelen, kunnen ambities en doelen sneller behaald worden.

Thema 1: Roken

1.1 Inleiding

Nog altijd sterven er in Nederland ieder jaar meer dan 20.000 mensen aan de gevolgen van (mee)roken. Roken is daarmee de nummer één te voorkomen doodsoorzaak. Bovendien wordt in totaal 9,4% van de ziektelast in Nederland veroorzaakt door roken (VTV, 2018). Nog steeds beginnen jaarlijks 37.000 kinderen met dagelijks roken. De wet- en regelgeving is er dan ook op gericht om het roken te ontmoedigen.

De afgelopen vier jaar is het tabaksgebruik onder jongeren in de provincie Groningen gedaald, maar voorsnog rookt bijna één op de tien leerlingen. Net zoals binnen het NPA is in de gemeente Groningen opgroeien in een rookvrije omgeving de norm. Daarom is dit één van de thema's van het lokale preventieakkoord roken.

Figuur 2: Percentage jongeren dat wekelijks rookt naar opleidingsniveau in 2019 (GGD Groningen, 2021)

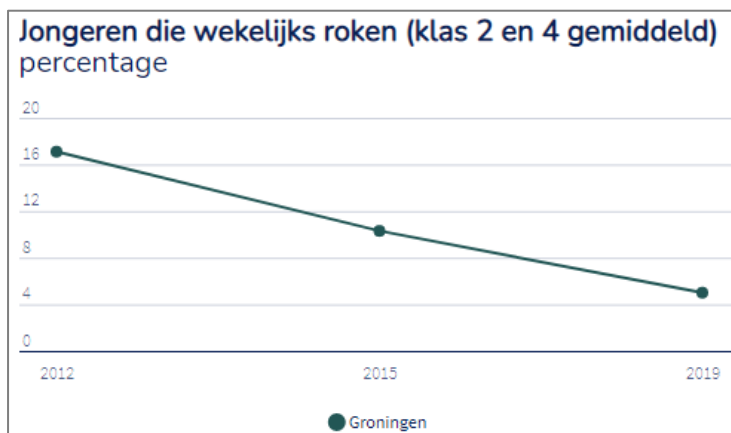
1.2 Situatie gemeente Groningen

1.2.1 Jongeren

In de gemeente Groningen rookt 7,1% van de jongeren op het voorgezet onderwijs. Alhoewel dit percentage lager is dan in de provincie Groningen (8,9%) en in

Nederland (6,4%), zijn er grote verschillen tussen opleidingsniveau, zoals te zien in figuur 2. Deze verschillen pleiten voor een gerichte aanpak, waarbij er extra aandacht is voor jongeren uit kwetsbare groepen.

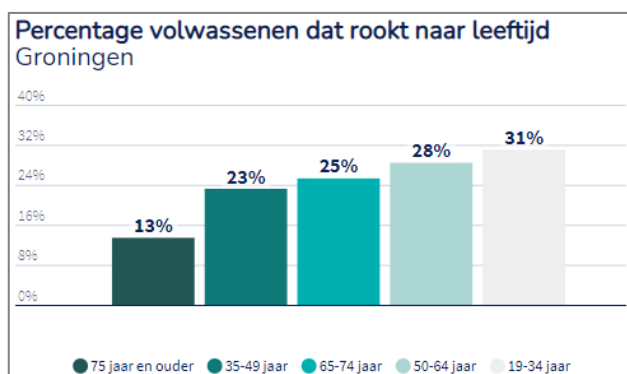

Figuur 3: Jongeren die wekelijks roken (klas 2 en 4 gemiddeld, %) in 2019 (GGD'en en RIVM, 2019)

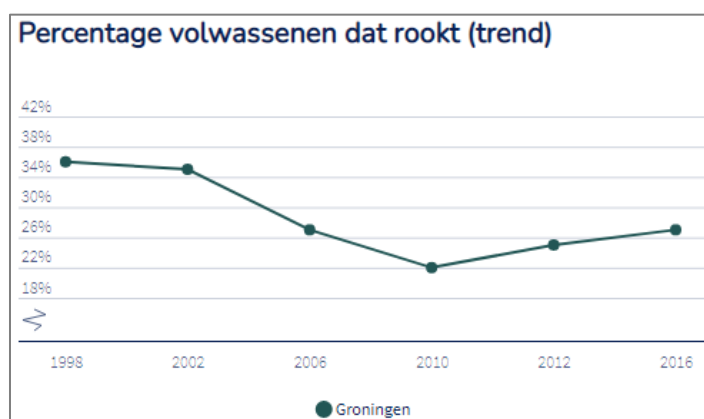
Hoewel de algemene trend van wekelijks rokende jongeren in de gemeente Groningen de afgelopen jaren is gedaald (figuur 3), ligt het aantal jongeren dat in klas 4 rookt nog steeds hoger dan het landelijk gemiddelde (5,0% versus 2,5%). Om de ambitie van een rookvrije generatie te behalen, is het cruciaal dat de afnemende trend versneld wordt.

1.2.2 Volwassenen

In vergelijking met landelijke cijfers ligt het percentage volwassenen (19 jaar en ouder) dat in de gemeente Groningen rookt aanzienlijk hoger (27% versus 20,2%) (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2021). Ook laten data van de afgelopen jaren zien dat het aantal rokers in de gemeente aan het stijgen is (figuur 4).

Figuur 3: Percentage volwassenen dat rookt naar leeftijd in 2016 (GGD Groningen, 2021)

Figuur 4: Percentage volwassenen dat rookt (trend) (GGD Groningen, 2021)

Omdat er onder de volwassenen die roken in de gemeente Groningen ook verschil wordt gezien in leeftijd (figuur 4) en hoog opgeleiden (20%), midden opgeleiden (34%) en laagopgeleiden (33%), is een gerichte doelgroepenaanpak noodzakelijk om het aantal rokers terug te dringen.

1.3 Ambitie en doelen

Gemeente Groningen onderschrijft de ambitie van de beweging Rookvrije Generatie. Deze luidt als volgt: “Een leefomgeving waarin niet gerookt wordt, is een gezondere leefomgeving. Ieder kind dat geboren wordt moet de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien”.

Concrete doelen zijn:

1. *Rookvrije zwangerschap en thuissituatie*: geen enkele vrouw rookt meer als zij zwanger is en (aanstaande) ouders worden gemotiveerd te stoppen met roken;
2. *Rookvrije omgeving*: alle plekken waar opgroeiende kinderen komen worden rookvrij (kinderopvang, scholen, speeltuinen, sportparken, kinderboerderijen);
3. Acties die erop zijn gericht om rokers te helpen om te *stoppen met roken*. In 2040 rookt minder dan 5% van de volwassenen.

1.4 Wat gaan we doen?

Zoals aangetoond met bovengenoemde cijfers komt roken relatief veel voor onder mensen met een laag tot midden opleidingsniveau. Bovendien valt roken vaak samen met een achterliggende problematiek, zoals stress en armoede. Dit betekent dat we binnen de gemeente Groningen intersectorale samenwerking willen stimuleren (o.a. sportbeleid, ruimtelijke ordening, veiligheid, armoede en onderwijs) met als doel het beleid en de inzet te verbinden en te versterken.

Foto 1: Staatssecretaris van volksgezondheid Paul Blokhuis opent de eerste rookvrije zone in gemeente Groningen (UMCG).

Er wordt binnen de gemeente Groningen al volop ingezet om te voorkomen dat jongeren beginnen met roken. Zo is de gemeente Groningen voorloper bij het inrichten van rookvrije publieke ruimtes op grond van een aanpassing van de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV). Groningen is de enige gemeente in Nederland die de APV heeft aangepast om dit mogelijk te maken. Paul

Blokhuis opende in juni 2019 de eerste rookvrije zone op grond van de APV (hoofdingang UMCG) en aansluitend de eerste rookvrije Lidl; de eerste Groningse supermarkt die besloot geen tabak meer te verkopen. Ze begonnen in Groningen, vanwege het vruchtbare rookvrije klimaat.

Met onze samenwerkingspartners zullen we in kaart brengen wat er zoal gebeurt, wat goed gaat en waar we nog meer in kunnen investeren. Onderstaande tabel, die een overzicht geeft van de interventies die (kunnen) worden ingezet, zal verder worden uitgewerkt. We doen al veel maar worden beperkt door budget en capaciteit. Met extra middelen kunnen we de inzet verhogen waardoor we, in samenwerking met onze partners, onze ambities en doelen sneller kunnen realiseren.

Tabel 1: Overzicht van interventies gericht op het terugdringen van roken

	Interventies	Programma's	Doelgroep
Rookvrije zwangerschap	Zorgpad zwangeren	Kansrijke Start	Zwangere vrouwen en partners (aanstaande) ouders/verzorgers
Rookvrije omgeving	Rookvrije: kinderopvang, schoolpleinen sportparken, speeltuinen, kinderboerderijen	Rookvrije generatie Groningse aanpak JOGG	Ouders/verzorgers, groepsleiding / pedagogisch medewerkers, docenten, trainers/coaches, vrijwilligers, jongeren
	Publiekscampagnes: NIX 18 Stoptober 'Aarzel Niet' 'Pak de pegels, skip de peuken'	Gezonde Kinderopvang Gezonde School	
	Smokefree Challenge		
	Rookvrije Generatie materialen plaatsen: Borden, Posters, tegels etc.		
Stoppen met roken	Regionaal zorgpad Stoppen met Roken Gemeentepolis/stoppen met roken Puur Rookvrij Iedereen rookvrij Stoptober	Kansrijke Start	Rokers; jeugd en volwassenen.

1.5 Betrokken netwerk(en)/partijen

1.5.1 Regionale netwerk 'Rookvrij Opgroeien in Groningen'

In de provincie Groningen is het regionale netwerk 'Rookvrij Opgroeien in Groningen' opgezet. De gemeente Groningen werkt daarin regionaal samen met andere gemeenten, GGD Groningen, maatschappelijke organisaties, onderwijs, sportverenigingen en zorgverzekeraar Menzis, waarbij gezamenlijk interventies worden ontwikkeld en uitgevoerd. Een resultaat van deze samenwerking is de campagne 'Aarzel Niet' (2019) die het gesprek op gang brengt tussen rokers en niet-rokers.

1.5.2 Landelijke Alliantie Nederland Rookvrij

Gemeente Groningen heeft zich aangesloten bij de landelijke Alliantie Nederland Rookvrij, initiatief van de Hartstichting, KWF Kankerbestrijding en het Longfonds. Naast de gemeente, het UMCG, de RUG, de Hanzehogeschool en het Healthy Ageing Network Northern

Netherlands zijn de volgende organisaties bij de Alliantie aangesloten: Martini Ziekenhuis, Menzis, FC Groningen, GGD Groningen, Zorg Innovatie Forum, Alfacollege, Noorderpoortcollege, Groninger Apothekers Vereniging, Huis van de Sport, Kids First, O2G2, SKSG, Sport050, VCOG, KNMG Noord, Progress Events (de Toeter en het Catshuys), Noorderbrug en Verslavingszorg Noord Nederland.

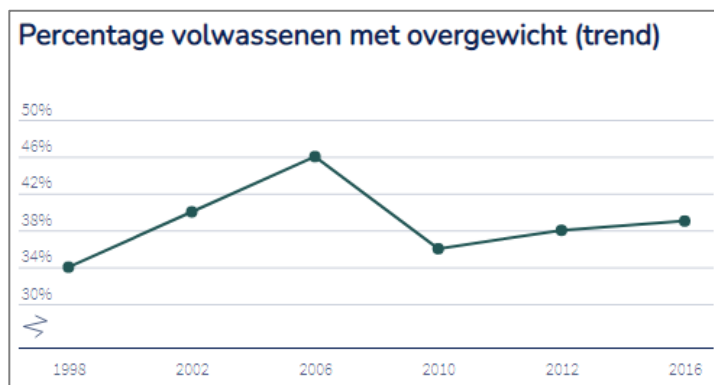
Deze organisaties hebben zich verenigd in een lokaal platform, dat in de praktijk functioneert als een (lerende) netwerkorganisatie. Deze brede Groningse coalitie maakt zich samen sterk voor een rookvrije gemeente. Samen beschermen ze opgroeiende kinderen tegen de schadelijke gevolgen van (mee)roken.

Thema 2: Overgewicht

2.1 Inleiding

Naast roken is overgewicht een van de belangrijkste volksgezondheidsproblemen van dit moment, ook in de gemeente Groningen. Omdat onderliggende oorzaken van overgewicht een complex samenspel zijn van meerdere factoren, is een integrale, domein overstijgende aanpak cruciaal. Het NPA formuleert drie speerpunten om overgewicht aan te pakken: A) gezonde voeding, B) stimuleren sporten en bewegen en C) een gezondere (eet)omgeving en betere zorg. Binnen gemeente Groningen zijn deze drie speerpunten breed opgepakt en wordt preventie van overgewicht ingezet in zowel het fysieke, sociale als het gezondheidsdomein.

2.2 Situatie gemeente Groningen

Figuur 6: Percentage volwassenen met overgewicht (trend tot 2016) (Groningen (GGD Groningen, 2021))

Het percentage kinderen met overgewicht in groep 7 (10/11 jaar oud) was in 2019 17% (GGD Groningen, 2021). Volgens het CBS ligt dit percentage landelijk op 13,2% (CBS, 2020). Hieruit valt op te maken dat er veel gezondheidswinst te behalen valt op het gebied van overgewicht bij Groningse jeugd.

Landelijk heeft 50% van de volwassenen overgewicht. In gemeente Groningen lag dit aantal in 2016 op 39% (GGD Groningen, 2021) met een spreiding tussen wijken van 32% - 50% (RIVM). Echter is de trend rondom overgewicht aan het stijgen, zoals weergegeven in figuur 6. Dit duidt er op dat ook onder volwassenen er ingezet moet worden op het terugdringen van overgewicht.

2.3 Ambitie en doelen

Het percentage overgewicht en obesitas onder de inwoners van gemeente Groningen zal dalen en het overgewicht- en obesitasniveau wordt teruggedrongen. Om deze ambities te halen worden de volgende doelen ingezet, gebaseerd op de doelen van het lokale sportakkoord *Een Leven Lang Bewegen* en het NPA:

1. Een daling van het percentage jeugdigen met overgewicht en obesitas.
2. Een daling van het percentage volwassenen met overgewicht en obesitas.
3. Een evenredige daling van jongeren en het aantal inwoners van de gemeente Groningen dat lijdt aan obesitas gerelateerde ziekten.
4. Alle inwoners van gemeente Groningen eten en drinken op een wijze die bijdraagt aan een gezond gewicht en een gezond voedingspatroon.
5. Gebiedsgericht werken staat centraal en WIJ-teams worden structureel betrokken in de samenwerken en het beweeg-inclusief denken; door samen te werken op het gebied van sport worden wijkbewoners bereikt.
6. Alle inwoners van aandachtswijken (Beijum, De Hoogte, Indische Buurt, SPT) aan het bewegen krijgen en houden.
7. Inwoners van gemeente Groningen hebben een gezonde sociale, economische en fysieke omgeving die gezond leven stimuleert. Hierbij zijn de inwoners regisseur bij de inrichting van eigen leefsituatie en leefomgeving.
8. Voor mensen met overgewicht of obesitas is een passend sport- en beweegaanbod, passende ondersteuning, begeleiding en zorg toegankelijk.

2.4 Wat gaan we doen?

Voorkomen is beter dan genezen. De sleutel voor een gezond gewicht ligt in een actieve levensstijl met gezonde voeding en voldoende beweging. Daarom zet gemeente Groningen zich in om Groningers van jongs af aan te laten zien dat bewegen en gezond leven, leuker is dan niet-bewegen en ongezond leven.

Buitenshuis wordt er al geïnvesteerd in een uitnodigende fysieke ruimte en infrastructuur om te gaan bewegen. Zo is er bijvoorbeeld een fijnmazige fietsstructuur rondom en in de stad; er wordt niet voor niks bijna nergens ter wereld zo veel gefietst als in de stad Groningen (Groningen Fietsstad, 2015). Binnenshuis ligt de focus op groepen waar de meeste gezondheidswinst te behalen valt. Hierbij staat een gebiedsgerichte aanpak voorop, waarin WIJ-teams een centrale rol spelen.

Ook is er aandacht voor gezondheidsverschillen veroorzaakt door armoede onder de inwoners van de gemeente Groningen. Het is bekend dat er een negatieve relatie bestaat tussen armoede en gezondheid, met als gevolg dat mensen met een laag inkomen vaker overgewicht hebben. Daarom ligt er in de aanpak rondom overgewicht een extra focus op de aandachtsgebieden in de gemeente waar voornamelijk mensen wonen met een laag inkomen. Momenteel zijn er meerdere programma's waarin allerlei activiteiten worden

ontwikkeld om mensen met een laag inkomen te ondersteunen in een gezonde leefstijl (zie tabel 2).

Tabel 2: interventies gericht op aandachtsgebieden/mensen met een laag inkomen

Programma	Doel	Voorbeeld activiteiten
Living Labs	Activiteiten voor mensen met weinig financiële middelen om hen te ondersteunen in gezonder eten	Food Trails: Gezonder voedsel voor gezondere Groningers
Jong Leren Eten (JLE)	Samenwerking tussen het rijk, provincies, gemeentes, onderwijs en maatschappelijke organisaties om kinderen (0-18 jaar oud) meer in aanraking te brengen met kennis en activiteiten over voedsel, zodat ze zelf gezonde én duurzame keuzes kunnen maken.	Kook- en moestuinactiviteiten, schoolfruit op scholen, smaaklessen en excursies naar educatieboerderijen.
Stichting Kinderopvang Stad Groningen (SKSG)	Verkennen hoe de kinderopvang kan bijdragen aan gelijke kansen voor alle kinderen door gezondere maaltijden beschikbaar te stellen.	

In meerdere recente beleidsnota's is preventie van overgewicht een speerpunt. Voorbeelden zijn het lokale sportakkoord *Een Leven Lang Bewegen*, de voedselvisie *Groningen groeit gezond*, de voedselagenda *Gezond en duurzaam voedsel voor iedereen (2021-2023)* en de omgevingsvisie *Next City*. Ook heeft gemeente Groningen een groot aanbod van lopende programma's om inwoners te ondersteunen in gezond gewicht, waaronder Jongeren op Gezond Gewicht Groningen, Kansrijke start en Gezonde School. De ambities en doelen van deze beleidsnota's zijn verweven in de aanpak van dit LPA om overgewicht terug te dringen.

Uitdagingen liggen in het verbreden en verdiepen van de huidige aanpak. Om een stevige basisinfrastructuur van preventie rondom overgewicht op te zetten, is het nodig om bestaande initiatieven aan elkaar te verbinden. Hier valt nog veel winst te behalen. Er is een investering nodig in het domein overstijgend werken en om preventie van overgewicht te verankeren in huidige programma's. Daarnaast moet er meer aandacht besteed worden aan

het ophalen van wensen en vragen van inwoners op wijk- en dorpsniveau en om hen te betrekken bij lopende projecten en interventies.

Een concreet voorbeeld waar de gemeente op wil gaan inzetten is de verduurzaming van Gezonde School. Dit programma helpt scholen om te werken aan een gezonde leefstijl, onder begeleiding van de regionale GGD. Momenteel zijn maar 24 van de 77 basisscholen aangesloten bij dit programma in gemeente Groningen. Meer scholen moeten verleid worden om aan te sluiten, met garantie om een structurele en langdurige inzet te kunnen faciliteren. Daarnaast wil de gemeente de samenwerking tussen de Groningse aanpak JOGG en Gezond School versterken. Dit sluit ook aan bij het landelijke speerpunt van JOGG/Gezonde School.

Thema 3: Weerbaarheid

3.1 Inleiding

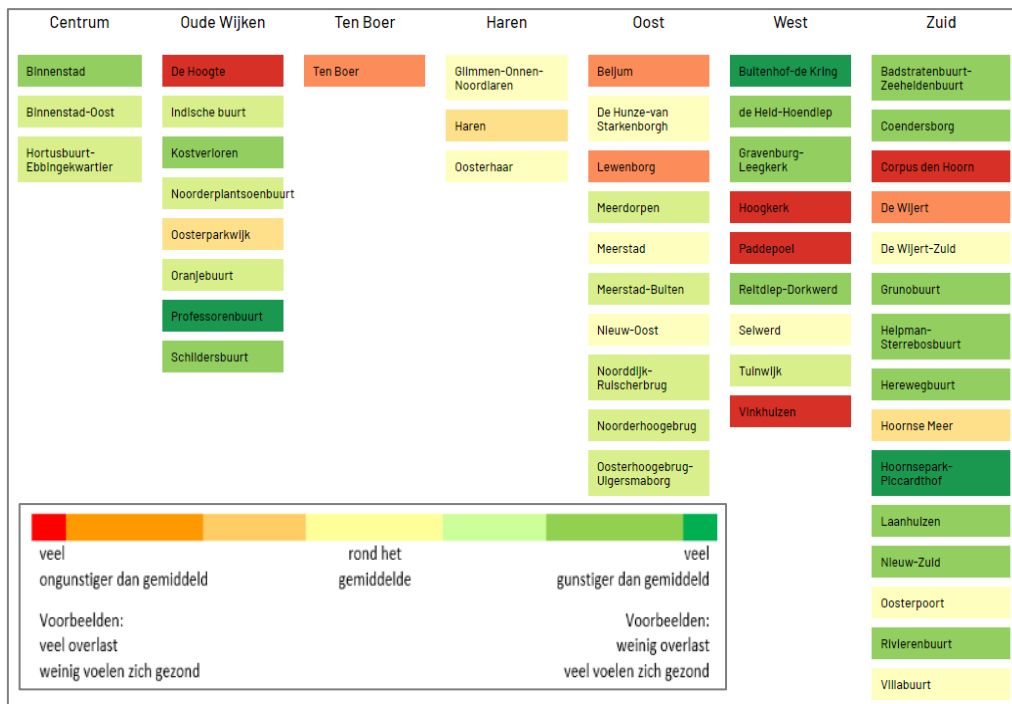
Weerbaarheid betekent: versterken van eigen kracht, eigen regie en zelfredzaamheid van burgers van alle leeftijden. Wanneer mensen beter in staat zijn om met de eisen van de samenleving om te gaan en zelfstandig keuzes te maken, worden zij ook weerbaarder voor de tegenslagen van het leven. Ook leidt regie over eigen leven tot bewustere gezondheidskeuzes. Iemand kan immers stoppen met roken en snoepen omdat iemand vertelt dat dat ongezond is, maar meestal heeft dit slechts tijdelijk effect. Stoppen met roken en drinken omdat je er zelf van overtuigd bent dat het niet hoort bij de persoon die jij wilt zijn, heeft een veel grotere kans van slagen.

Weerbaarheid begint met een veilige opvoedingssituatie. Door een kind te leren zelfstandig keuzes te maken en eigen grenzen aan te geven, kan het zich weerbaar op stellen bij sociale uitdagingen. Dit heeft onder andere een positief effect op de mentale gezondheid van kinderen. Bovendien is weerbaarheid een continu proces, dat gedurende de gehele levensloop terugkomt. Zo raakt het thema weerbaarheid niet alleen kinderen, maar ook (jong)volwassenen in verleidingen rondom roken, alcohol, seks en relaties en keuzes rondom zwangerschap en ouderschap.

De gemeente Groningen heeft de ambitie om gezonde, veerkrachtige en dynamische wijken te realiseren waarbij bewoners actief deelnemen aan de samenleving. Hierbij is het van belang dat de inwoners ondersteuning wordt geboden bij het ontwikkelen van vaardigheden om gezonde keuzes te maken. De gemeente geeft daarbij prioriteit aan programma's en interventies om de weerbaarheid van jeugdigen in kwetsbare wijken in de gemeente te versterken. Hierbij speelt het ondersteunen van 'eigen kracht' en centrale rol, zoals beschreven in de nota Groningen Gezond 2018-2021.

3.2 Situatie gemeente Groningen

Weerbaarheid is gemeten met stellingen over 'opkomen voor jezelf' en het maken van keuzes (zoals over pesten, kleding, uitgaan, roken, alcoholgebruik, seksualiteit) waarop de jongeren konden aangeven in hoeverre ze het ermee eens waren. In gemeente Groningen voelt 90% van de jongeren uit de 2^e en 4^e klas van het VO zich voldoende weerbaar. In vergelijking met het landelijk gemiddelde van 90,4% scoort gemeente Groningen niet veel lager (GGD Groningen, 2021).

Figuur 7: Score voor % volwassen inwoners dat zegt weinig te kunnen doen om belangrijke dingen in haar leven te veranderen (Gemeente Groningen, 2021)

Echter de ervaren weerbaarheid verschilt sterk per wijk. Vooral bij cijfers gericht op volwassenen wordt dit duidelijk. Meer dan de helft van de Groningse wijken scoort bovengemiddeld op de ervaren grip op eigen leven⁶. Wanneer er ingezoomd wordt op de wijken die minder goed scoren, blijkt dat volwassenen in vijf kwetsbare wijken gemiddeld veel ongunstiger scoren, zoals weergegeven in figuur 7.

3.3 Ambitie en doelen

Gemeente Groningen heeft de ambitie om gezonde, veerkrachtige en dynamische wijken te realiseren waarbij bewoners actief deelnemen in de samenleving. Om dit te behalen wordt er aangestuurd op het versterken van de weerbaarheid van jeugd en (jong)volwassenen.

Concrete doelen zijn:

⁶ Grip op eigen leven wordt gedefinieerd als het gevoel hebben om invloed uit te oefenen op belangrijke veranderingen in het leven.

1. Bestaande interventies met een weerbaarheidscomponent worden verduurzaamd en verstevigd.
2. Inwoners van gemeente Groningen krijgen van jongs af aan handvatten toegereikt om eigen regie te nemen en grenzen aan te geven gedurende het leven.
3. Mensen ervaren hun leven als zinvol, hebben meer eigen regie over hun leven, zijn tevreden over hun sociale contacten, ervaren minder stress, ervaren minder eenzaamheid, worden minder gepest en lopen minder risico op een depressie.
4. In gemeente Groningen ligt het aantal inwoners dat zich weerbaar voelt boven het landelijk gemiddelde.
5. De weerbaarheid van inwoners van de gemeente Groningen versterken door stress rondom schuldenproblematiek te verlagen.
6. Vroegsignalering van schuldenproblematiek verder versterken met maatschappelijke partners in schuldenaanpak.

3.4 Wat gaan we doen?

In het kader van weerbaarheid zet gemeente Groningen in op bewustwording, het bespreekbaar maken en ondersteuning bieden waar nodig is, ook op het werk en in de buurt. Enerzijds is er aandacht voor de gevolgen van armoede en stress en anderzijds voor de positieve effecten van vitaliteit, groen, ontspanning en elkaar te ontmoeten. Deze aspecten van weerbaarheid zijn grotendeels vervlochten in bestaande beleidsnota's en programma's, zoals de omgevingsvisie *Next City*, 'dwarse' programma's zoals Kansrijke Start Groningen en Groningse aanpak JOGG en interventies zoals Nu Niet Zwanger, Voorzorg en Stevig Ouderschap.

Binnen de programma's wordt het aspect weerbaarheid verstevigd door de doorgaande lijn tussen de programma's te versterken. Een voorbeeld is extra middelen inzetten om het programma Kansrijke Start in Groningen methodisch te verbinden aan Nu Niet Zwanger, Voorzorg en Stevig Ouderschap. Mede door tussentijdse evaluatie en monitoring wordt er aangestuurd op optimale samenhang en structurele borging van samenwerking. Daarnaast komt er een sterke focus te liggen op het creëren van een doorgaande lijn in de ketenaanpak, waarbij de samenwerking tussen verschillende instanties en partijen (zoals Jeugdgezondheidszorg, sociale domein, voorschoolse voorzieningen, scholen, sportclubs, geboortezorg) en bestaande netwerken centraal staat.

Zoals eerder benoemd, zijn er grote verschillen in sociaaleconomische status van bewoners tussen de wijken van de gemeente Groningen. In 2018 hadden landelijk 8,1% van de minderjarige kinderen een risico op armoede. In gemeente Groningen was dit maar liefst 11,7% (CBS, 2018). De stress, instabiliteit en onzekerheid die uit armoede voortkomt, heeft in veel gevallen ook negatieve gevolgen voor de weerbaarheid gezinnen en individuen in armoede. Daarom is het van groot belang dat, om de weerbaarheid van inwoners van de gemeente Groningen, te versterken, er ook ingezet wordt op schuldenaanpak.

De gemeente Groningen gaat er van uit dat het maken van schulden een cruciale drijfveer is voor een neerwaartse spiraal naar armoede. Om dit te voorkomen, hanteert gemeente Groningen een brede aanpak van vroeg signalering. Hierbij wordt de schuldenproblematiek zo breed mogelijk aangepakt, door samen te werken met verschillende maatschappelijke partners zoals energiemaatschappijen, woningcorporaties en zorgverzekeraars. In deze aanpak worden voorlichtingen en informatie over geld en budget geven via gastlessen op (primaire) scholen en in het voortgezet onderwijs. Daarnaast lopen er verschillende programma's om mensen zo goed mogelijk inzicht te geven in hun financiële situatie als Eerste Hulp bij Geldzaken, Het Huishoudboekje etc.

De weerbarstige en complexe problematiek van schulden vraagt om een integrale en langjarige inzet. Er zijn extra middelen nodig om de schuldenaanpak te versterken en te borgen.

3.2 Betrokken netwerk(en)/partijen

Bestaande netwerken en samenwerkingsverbanden liggen ten grondslag van de inspanningen om weerbaarheid te versterken. Hieronder een overzicht van partners die aangesloten zijn bij bestaande interventies, zij vormen samen het fundament:

- Bestaande netwerken zoals Netwerk Kansrijke Start Groningen (Menzis ziektekostenverzekeraar, Zorgadvies Groningen, huisartsen, GGD Groningen, Wij-Groningen, VSV Martini, VSV UMCG, Consortium Zwangerschap en Geboorte Noord-Nederland).
- GGD Groningen
- WIJ Groningen
- Verloskunde Academie
- Verloskundigen
- Onderwijs: BAO, VO en MBO-scholen
- Kinderopvang
- Gebruikersorganisaties/verenigingen
- Schuldenaanpak: o.a. energiemaatschappijen, woningcorporaties en zorgverzekeraars.

Twee 'dwarse' programma's

5.1 Inleiding

Binnen de gemeente Groningen zijn twee overkoepelende programma's te onderscheiden die de thema's roken, overgewicht en weerbaarheid bestrijken:

1. Kansrijke Start Groningen

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen van een kind zijn cruciaal voor een goede start.

Een baby die tijdens de eerste 1000 dagen van het leven blootstaat aan stress, rook, slechte voeding, mishandeling of andere risicofactoren, begint met een achterstand aan zijn of haar leven. Deze factoren zorgen ervoor dat kinderen zich op fysiek, mentaal en sociaal gebied minder goed kunnen ontwikkelen. De gezondheid van een kind *voor, tijdens* en *na* de geboorte blijken belangrijke voorspellers te zijn van problemen - zowel fysiek als mentaal - op latere leeftijd.

Initiatieven die vallen onder Kansrijke Start binnen de gemeente Groningen zijn: Goede Start, Prenataal huisbezoek, Telefonische advisering, Preventief platform, Zorgpaden, Centering pregnancy/parenting, Stevig ouderschap, Lokale coalities en Nu Niet Zwanger.

2. De Groningse aanpak JOGG

Dit programma stelt zich ten doel met een wijkgerichte, integrale aanpak een effectieve aanpak te realiseren voor de problematiek m.b.t. overgewicht. Het is geen project, maar een beweging op weg naar een gezondere samenleving. Het richt zich specifiek op ondersteuning van de intermediairs die dagelijks of wekelijks in contact zijn met kinderen en hun ouders met een lage SES en kwetsbare groepen en werkt daarbij nauw samen met allerlei betrokken partijen (bewoners, partnerorganisaties, professionals, wijkorganisaties, bedrijven en gemeentelijke diensten). De JOGG-regisseurs bouwen in de door de gemeente aangewezen JOGG-wijken een netwerk rondom het opgroeiende kind op.

De focus ligt op het ontwikkelen van positieve en gezonde gewoonten in de (leef)omgeving van de jeugd (positief opgroeien). Er wordt aangehaakt bij interesses en kansen. Het doel is positieve, gezonde gewoonten in de (leef)omgeving van het kind en gezin zelf tot norm te maken. Middel daartoe is het professionele wijknetwerk en de samenwerking met het opgroeiende kind en gezin. Hierbij een gezamenlijk gevoelde urgentie om duurzaam te versterken.

5.2 Situatie gemeente Groningen

Extra middelen voor Kansrijke start zijn nodig. In de provincie Groningen zijn 5000 geboortes per jaar. Van de baby's die geboren worden hebben 17% geen goede start. In het eerste kwartaal van 2021 zijn in de gemeente Groningen 16 kwetsbare zwangeren aangemeld. Uitgaande van 1900 geboortes per jaar, zijn dat er in 2021 iets meer dan 3% van alle kwetsbare zwangeren. Nog lang niet alle kwetsbare zwangeren zijn dus in beeld. Door extra inzet op meer effectieve interventies, op leefstijl en door betere samenwerking en afstemming in het medisch en sociaal domein kan eerder hulp en ondersteuning worden ingezet.

5.3 Ambitie en doelen

Kansrijke Start Groningen: het realiseren van de best mogelijke start voor ieder kind, met bijzondere aandacht voor kinderen in een (potentieel) kwetsbare situatie, waardoor de kans op een gezonde toekomst wordt vergroot.

Doelen:

1. Aandacht voor preventie en een goede voorbereiding op de zwangerschap;
2. Het beter signaleren van sociale, psychische en maatschappelijke problemen naast medische problemen bij de (aanstaande) zwangeren;
3. Een betere verbinding tussen de medische professionals en het sociaal domein (de niet-medische hulpverlening);
4. Een goede digitale communicatie en overdracht tussen de verschillende zorgaanbieders en betrokken moeders onderling;
5. De implementatie van effectieve interventies borgen.

Groningse aanpak JOGG: In 2021 zullen we inzetten op een versterkte samenwerking. We willen zoveel mogelijk partijen, zoals scholen, kinderopvang, sportverenigingen, maar ook private partijen, oproepen om samen met ons te werken aan een gezonde omgeving voor alle kinderen. We willen zicht krijgen op de behoefte van kinderen/jongeren en hun ouders/verzorgers. De koers die we uitzetten zullen we met de doelgroep invullen en uitwerken.

5.4 Verbinden en versterken preventiethema's

Binnen deze twee 'dwarse' programma's zullen we extra gaan inzetten op de thema's roken, overgewicht en weerbaarheid en geven we een extra impuls aan de bestaande interventies die onder deze twee programma's hangen.

5.5 Structuren en uitvoering

Het bouwen en verankeren van de lokale en/of regionale coalities rondom de eerste 1000 dagen is essentieel voor een kansrijke start van de kinderen in de gemeente Groningen en/of de provincie. De gemeente Groningen, Menzis, gynaecologen, verloskundigen, kraamzorg, jeugdgezondheidszorg, huisartsen, WIJ Groningen, wijknetwerken en relevante andere partners zijn samen verantwoordelijk om te komen tot een integrale aanpak in de geboortezorg (coalitie Kansrijke Start Groningen). We maken in de positief opgroeien-wijken (Beijum, Selwerd, De Wijert en Indische buurt-De Hoogte) gebruik van de daar bestaande infrastructuur.

In de wijken Selwerd, Paddepoel, Tuinwijk, Lewenborg, de Wijert, Korrewegwijk (Indische Buurt / de Hoogte) en Beijum werken betrokken partners steeds intensiever samen aan het versterken van het (pedagogische) netwerk in de wijk en het ontwikkelen van meer samenhang in het activiteiten- en voorzieningenaanbod. In de aandachtswijken investeren

we niet alleen in Positief Opgroeien in de wijk, maar ook in wijkvernieuwing en de JOGG-aanpak (jongeren op gezond gewicht). In de praktijk ontstaat steeds meer afstemming en verbinding tussen de verschillende invalshoeken waarbij ook het WIJ-team een belangrijke rol speelt.

Organisatie

6.1 Inleiding

Voor een effectief en duurzaam resultaat is in dit LPA Groningen gekozen voor de koppeling met twee integrale programma's: *Kansrijke start* en *JOGG*. De inzet van het Uitvoeringsbudget preventieakkoord is bedoeld voor het verbreden en versterken van de uitvoering op de drie preventiethema's. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om:

- Vergroten van het bereik van bestaande interventies
- Vergroten van aanbod en inzet van effectieve interventies
- Verbreden van de inzet naar andere kwetsbare groepen in de wijk
- Extra inzet voor monitoring en evaluatie van interventies in de wijk
- Extra ondersteuning bij het versterken van integrale samenwerking op de drie genoemde thema's naar andere doelgroepen en programma's

6.2 Uitvoering en coördinatie

De inzet van het uitvoeringsbudget gebeurt binnen de twee programma's *Kansrijke start* en *JOGG* en het is primair de verantwoordelijkheid van de programmaleiding dat de gelden doelmatig en doeltreffend worden besteed.

De gemeente Groningen is als hoofdaanvrager eindverantwoordelijk voor de besteding.

In de stuurgroep LPA Groningen zijn de vier partners elk met één afgevaardigde vertegenwoordigd en staat daarbij onder voorzitterschap van de gemeente Groningen. De stuurgroep bepaalt in overleg met de programmaverantwoordelijken hoe het uitvoeringsbudget wordt ingezet en verdeeld over de drie thema's binnen die twee programma's. Ook worden daarbij afspraken gemaakt voor het monitoren van de voortgang van de inzetten en het beoordelen van tussen- en eindresultaten van de uit het uitvoeringsbudget gefinancierde interventies. Een jaarlijkse rapportage is hier onderdeel van.

6.3 Financiën

Het gehonoreerde budget voor 2021 (en de twee daaropvolgende jaren) wordt zo ingezet dat er sprake is van een gelijkwaardige verdeling tussen de twee programma's en de drie thema's. *Kansrijke start* en *JOGG* doen z.s.m. na toekenning concrete voorstellen aan de stuurgroep met hun motivatie en budget. De stuurgroep is verantwoordelijk voor de gelijkwaardige verdeling over de drie thema's en de honorering.

Bronnen:

Gemeente Groningen (2019) Coalitie Akkoord 2019 – 2022 Gezond, Groen, Gelukkig Groningen

CBS (2018) Aantal kinderen in armoede bleef in 2018 gelijk, langdurige armoede daalde. Geraadpleegd op 28-05-2021 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/50/aantal-kinderen-in-armoede-bleef-in-2018-gelijk-langdurige-armoede-daalde>.

CBS (2020) Overgewicht Kinderen. Geraadpleegd op 26-05-2021 via <https://www.volksgezondheidszorg.info/onderwerp/overgewicht/cijfers-context/huidige-situatie#node-overgewicht-kinderen>.

GGD Groningen (2021) GGD Groningen in cijfers. Geraadpleegd op 26-05-2021 via <https://ggdgroningen.incijfers.nl/dashboard>.

Gemeente Groningen (2021) Basismonitor Groningen. Geraadpleegd op 26-05-2021 via <https://basismonitor-groningen.nl/>

Gemeente Groningen (2021) Goed beleid maakt Groningen gezondste stad <https://gemeente.groningen.nl/actueel/nieuws/goed-beleid-maakt-groningen-gezondste-stad>

Gemeente Groningen (2021) Toekomst met perspectief, *Naar een levende en lerende aanpak van armoede in de gemeente Groningen*. <https://armoedegroningen.nl/toekomst-met-perspectief-naar-een-levende-en-lerende-aanpak-van-armoede-in-de-gemeente-groningen/>

Groningen Fietsstad (2015) Groningen geeft ruimte aan de fiets. Geraadpleegd op 24-05-2021 via <https://groningenfietsstad.nl/>

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021) Volksgezondheidszorg.info. Geraadpleegd op 26-05-2021, via <https://www.volksgezondheidszorg.info/>

RIVM (2016) Gezonde omgeving, gezonde mensen <https://www.rivm.nl/publicaties/gezonde-leefomgeving-gezonde-mensen>

RIVM VTV (2018) Een gezond vooruitzicht. Geraadpleegd op 26-05-2021 via <https://www.vtv2018.nl/>

VNG (2020) Samen werk maken van preventie. <https://vng.nl/publicaties/samen-werk-maken-van-preventie-leidraad-lokale-preventieakkoorden>

Bijlage 1: Preventie partners gemeente Groningen

Kernpartners:

- SKSG
- Menzis

- Gemeente Groningen
- GGD Groningen

Thematische samenwerkingspartners:

Roken

- Rookvrije generatie:
- Alfa-college
- csg
- Elker/het Poortje
- FC Groningen
- Gemeente
- GGD
- Groene Kruis / Isis kraamzorg
- Groninger Apotheken vereniging
- HANNN
- Hanze Hogeschool
- Huis vd Sport
- Kidsfirst
- KNMG district Groningen
- Martini Ziekenhuis
- Menzis
- Noorderbrug
- Noorderpoort
- o2g2
- Progress Events
- RUG
- SKSG
- Sport050 (Kardinge)
- UMCG
- VCOG
- VNN
- ZIF

Overgewicht/sport akkoord:

- Adviescommissie voor de sport
- Alfa college,
- Sport & Bewegen Amicitia 12 BC
- GO Bslim
- Celeritas
- Donar

- FC Groningen FC Groningen in de maatschappij Fit Gaaf!
- Gemeente Groningen / Sport050
- GLTB
- Groninger Roeibond
- Hanzehogeschool
- Instituut voor Sportstudies
- Huis voor de Sport Groningen
- Jeugd Sportfonds Groningen
- Kids United
- NLTB
- KNVB
- Lentis Leefstijl Medisch Centrum Zuid
- Menzis
- Nevobo
- NIC Noord Nederlandse
- Golf & Country Club Noorderpoort
- Oranje Nassau Volleybal
- Shin Bu Kan
- Sport Science Instituut Groningen
- Sportcentrum Noord
- Sportkoepel Sportpartij
- Stichting BEA/UMCG
- STOOT SV
- Lycurgus Topsporttalentschool
- Topsportzorgcentrum (Omnium)
- VitaalNed / Plaza Sportiva
- VNN
- Vv helpman
- Werkgroep Toegankelijk Groningen
- WIJ Groningen
- Zeilvereniging VWDTP
- Zwemvereniging Ten Boer
- Zwemvereniging Trivia

Weerbaarheid:

- Bestaande netwerken zoals Netwerk Kansrijke Start Groningen (Menzis ziektekostenverzekeraar, Zorgadvies Groningen, huisartsen, GGD Groningen, Wij-Groningen, VSV Martini, VSV UMCG, Consortium Zwangerschap en Geboorte Noord-Nederland).
- GGD Groningen

- WIJ Groningen
- Verloskunde Academie
- Verloskundigen
- Onderwijs: BAO, VO en MBO-scholen
- Kinderopvang
- Gebruikersorganisaties/verenigingen
- Schuldenaanpak: o.a. energiemaatschappijen, woningcorporaties en zorgverzekeraars.

Preventie Overleg Provincie (POG) Groningen

- GGD
- UMCG
- Ommelander Ziekenhuis Groep
- Hann
- Menzis
- Provincie Groningen
- Gemeenten:
- Groningen
- Midden Groningen
- Westerkwartier
- Stadskanaal
- Oldambt
- Appingedam
- Groninger dorpen
- Hanzehogeschool
- Universiteit Groningen
- Noorderpoort
- Alfa College
- AJSPH

Groningse aanpak JOGG:

- Zie landelijke partners: <https://jogg.nl/werknet>

Kansrijke start:

- Verloskundige samenwerkingsverbanden van het Martini Ziekenhuis en het UMCG (gynaecologen en verloskundigen)
- Kraamzorg (ISIS/het Groene Kruis)
- GGD (JGZ/staf/epidemiologie)
- Huisarts
- Zorgadvies Groningen
- Consortium Zwangerschap en Geboorte Noord-Nederland

- Ziektekostenverzekeraar Menzis
- Gemeente Groningen